

Sjónarmið

Ráksnúni ella málsligt týningartiltak?

Eftir minari meting hava Fróðskaparfelagið og teir visindamenn, ið eittast skulu vera, við hesi orðabókarútgávu skapt eitt nýtt troianskt ross, sum innan fyrri málvisindaligu eingjargarðarnar hond í hond við útlendsku imperialismuni og trongskygdum heimligum strembarum skulu niðurbóta alt, sum higartil er vunnið innan málrøktina og samstundis reka spott á bróðurpartin av teim skrivandi fólkunum, sum virkað hava her á landi seinastu stórhundrað árin, skrivar Mass Jensen í »Sjónarmið«

Nýggja orðabókin hevur elvt til eitt ávist kjak millum manna, og tað i sær sjálvum er gott. Ávisir blaðmenn og onkur høvundur, sum helst hava sovið i føroysktímunum, fegnast um, at nú er ikki longur neyðugt hjá skrivandi fólki at duga føroyskt. Nýggja orðabókin loyvir teimum nevniliga at gera sum teimum lystir, t.e. at nýta donsk, fronsk, latinsk og amerikonsk orð, har vit frammanundan hava góð føroysk. So er i grundini ikki longur neyðugt at ómaka sær at sláa upp í eini orðabók, tá ið iveri er um eitt orð, t.d. tá ið umsett verður úr fremmandum máli; tað er bara at skriva tað fremmanda orðið av, tá ið á stendur. So stóran myndugleika meta hesir menn nýggju orðabókina at hava.

Rittsjórin á orðabókini sigur, at orðabókini er ein roð av uppskotum, har ein og hvør so sjálvur má velja hvørji orð, hann vil brúka. Hartil er at siga, at til tess at kunna velja, krevst vitan, og at tað júst átti at verið uppgávan hjá eini orðabók at givið okkum vitan og leiðbeining, sum hava hana fyrri neyðini. Har umframt vil hann vera við, at orðabókin ikki skal metast sum nakar myndugleiki (autoritetur), men bert vera ráðgevandi. Tað er logið, at nakar kann málbera seg soleiðis. Um henda orðabókin verður vælsignað av skúlamyndugleikum til skúla-brúks, og ein lærari ikki vil góðtaka, at ein næmingur skrivur t.d. *heli-koptari*, til tað eitur *tyrla* á føroyskum, hvør stendur til tað sterka, næmingurin sum – svart upp á hvítt – kann vísa á orðið *heli-koptari* í orðabókini, ella lærarin, sum tviheldur um orðið *tyrla*? Annars er tað mær ein gáta, hvørjar grundgevingar orðabókarritstjórnin hevur fyrri at endurnflyta júst hetta orðið *heli-koptari*, sum hevur verið útteyðt í okkara máli í eini 10 ár.

Hvat er ein millumleið?

Orðabókarritihøvundurin, luttakarar í sjónvarpsjakinum og onkrar aðrar vælsessaðar mentanarlígar andshetjurnar siga, at hetta er ein millumleið i mun til málsligt anarki og verandisindaliga mál-

politikkinn hjá Fróðskaparsetrinum. Eg fari at loyva mær at halda uppá, at slik tala er mosen. Slikar millumleiðir finnast ikki, hvørki tá ið tað snýr seg um málstríð ella um aðrar spurningar.

Um vit nýta eitt dømi úr heimspøkini, so er andsøgn ímillum materialismu – ateismu á aðrar síðuni og idealismu – metafysikk (guds-trív) á hinari. Tann avgerandi spurningurin í hesum høpi er, um materian kann skapast/ týnast ella ikki. Annaðhvørt kann materian skapast/týnast ella kann hon ikki. Har finst eingin millumleið.

Eitt annað dømi kundi verið, at har ið eitt hjáland tekur til vápnini ímóti hjálandaveldinum, ber ikki til at vera uttanveldað, ikki at taka støðu ella at ganga eina millumleið. Utan mun til eins friðarlaga sinna-lag, ella andstygd fyrri valdsnýtslu, so vil ein uttanveldað støða ella ein millumleið, um ein sjálvur vil tað ella ikki, vera ein støða til fyrimunar fyrri tann sterkara partin, t.e. í mongum forðum ein støða fyrri imperialismum. Um vit venda aftur til málspurningin, sum eg meti vera ein týðningarmiklan tætt í tjóðskaparstríðum, so meti eg tað sama vera galdandi her. Í hesum sambandi kundi verið áhugavert at hugt eitt sindur at, hvørjar treytir málstrevið hevur at virka undir.

Danskur lættisoppalesnaður i ymskum hami floymir hvørja viku í túsundtals eintøkum inn í landið. Tey neyðar menniskju, sum eru bundin av hvørja viku at jótta henda barnsliga lesnað um kongalígar letingar og onnur ómenni á sosialu tindum, hvødu verið prís-givin, um vit ikki áttu ósjálvsøknað slóðbrótarar, sum fóru at geva út bókur og bløð og fremja granskningararbeiði á føroyskum til tess at víga upp ímóti hesum mentanar-imperialistiska yvirgangi, sum verður framdur ímóti okkara litla fólki. Endamálið við at senda øll hesi hundrættals tonsini av konentreaðum byttleika inn á okkara klettar, er uttaniva ein roynd at drepa okkum moralskt, málsliga og mentanarlíga, rura okkum í blund, so

vit missa tjóðskaparlíga og politiska fótastíð.

Sum um hetta ikki var nóg mikið, so hava vit fingið fleiri sjónvarpsrásir, sum alt samdøgríð præðika rasismu, harðskap, vanvirðing av mannalíkindum og mannávitinum, og har umframt fremja politiskt heilavask – »føroyska« – sjónvarpið ikki undantikið. Alt hetta sjónvarpstílfar er sjálvsagt á donskum/ameríkanskum við donskum teksti.

Hesar eru so nakrar av treytunum og kreftunum, sum føroyska málrøktin hevur at virka undir og ímóti. Tá nú hesi grenjini og atfinningarar mótvegis higartil færd málpolitikkinn leggja stein oman á byrði við at tosa um eina miðleið millum Føroyamálsdeildina og útlendskt mentanar-fasistiskt yvirgangsvirksemi, tykjaðst teir at lást sum talan var um javnbjóðis móttøðufólk, – føroysk málrøkt umboðandi 43.000 fólk og heimssins størsta heraðar og imperialistaveldi við hundrættals milliónum íbúgvum.

Aðrir tosa so fagurlátið um at málið má sleppa at menna seg natúrliga; tað má so meinast við, at vanligu fólkini á gøtuni nýtir sitt hugflog og i dagligari samrøðu finnur upp á nýggj orð og hugtøk. Hetta fyrirbrigdi hava vit sæð lítið til i minari tíð. Tað av orðum, komið av gøtuni, hava verið fantasíleysar vánaligar danaslettur, komnar til lands við útitsetum ella lættisoppafølmíðlum, við øðrum orðum ein ónatúrlig málmenning uttan luttøku av føroyskum hugflogi. Tað fær illa verið ótrúið, ti árinu av útlendskum innihaldsleysum posamat er so mikið stórt, at har er lítið pláss eftir til sjálvstöðuga hugsan og

at nýta hugflog.

Føroyski dansurin var so gott sum útdøddur, tá menn tóku seg saman og stovnaðu dansifeløg og bjargaðu dansinum i evstu løtu. Eg kenni meg sannfordan um, at verður málrøktin ikki eins væl skipað við somu kós, og hon hevur verið, so fær málið somu lagnu, sum dansurin mundi fingið; tað verður ikki tann heilvágur, ið tað hevur verið ímóti dansk/ameríkanskari imperialismi. Tað, sum eg vildi við hesum langa lestri, var at vísa á, at henda sonevnda millumleið ósvitaliga má enda sum eitt knæfall fyrri imperialismi; hon fer at gera føroyska málinum óbótandi skaða og helst at enda at týna tað.

Huldufólk og opportunistar

Tað verður mangan verið eitt vónbrot at lisið so nevnda málteigin i Sosialinum seinastu alt ov longu tíðina. Hetta var ein frálikur teigur so leingi Sv. Tausen skrivaði i hann, sakligur og upplýsandi. Men síðan huldufólkini fóru at skriva i henda teig, hevur talan mest verið um grenj og bakbit av teimum fólki, sum hava halgað liv sitt til at friðka um og rokja mál okkara og verja tað ímóti tí grova áganginum uttanifr. Tá illsinni og grenj ikki beinleiðis hevur verið stillurin, hevur verið roynt at fjala seg aftan fyrri ein frilytan stil, men, tverri, aftan fyrri hómost alt ov týðuliga tað svartasta afturhald. Eitt, sum verður júkað uppí saman uttan próvforslu yvirhøvd, er at øll orð, sum ikki kunnu slóðast beinleiðis aftur i danskt, skulu vera íslendskt. Tá so Jeffrei Henriksen leggur fram drúgvann lista við flestu av hesum ætlandi íslendsku orðum og sakliga visir á, at bert eini 2-3 veruliga eru so i slendurskari røt, so kundi væntast, at ein hampamaður framdi sjálv-kritikk. Men huldufólk eru eftir øllum at doma ikki hampafólk, ti sambært ti, eg havi sæð síðan i hesum teigi, so er sama grenjið, tað sum eyðkennir verkið. Eg haldi, at slik huldu-mannaskrivning skapar ótryggleika, og virkar til, at fólk við samvitskuni i lagi, sum torir at viðganga sína meining,

himprast við at kjakast við hesar ófrættakendu huldumenn.

Summi kunnu eina ferð i livinum streva seg niðan á ein fjallatind og vilja so restina av livinum bara ganga undan brekku og helst við ættini i bakið. Trupulleikin er bert tann, at um henda kósinn verður hildin, so endar ein fyrri ella seinna á havsins botni. Spurningurin er, um hesi fólk, sum standa aftan fyrri nýggju orðabókina eisini himprast við at leita niðan aftur i hagan og har vága at mæta onkrum illsum huldumanni? Ella er hetta rætt og slætt ein trongd at bróta niður aftur tað, sum fleiri i ættarliði av skrivandi kvinnum og monnum hava roynt at bygt upp?

Fremmandaorð

Um nú onkur hevur fingið ilt i afturpartin og skuldi havt eina spottarans gløsu á varnum tess vegna at eg i hesi grein havi brúkt einstøk útlendsk orð, so er at siga, at eg persónliga ikki havi so nógv ímóti at nýta onkur fremmand orð, um so er, at tey betur lýsa eitt fyrirbrigdi, enn ein møgulig føroysk umseting ger, serliga um tey hóska inn i tað føroyska benderang rýnstríð og samljóða við tónleikin i føroyska málinum. Men eg haldi, at tað eigur at vera ein persónlig meting, hvørt ein vil nýta eitt fremmand orð ella ikki. Ein føroysk orðabók eigur ikki at eggja til óneyðuga nýtslu av slikum orðum, og tiskil hava donsk og onnur útlendsk orð einki at gera i høgri teigi i eini danskari-føroyskari orðabók.

Alskur til móðurmálið

Tað verður ov drúgvur ein listi at nevna nøvni á øllum teimum, sum hava býrðina av okkara skúlaverki, um at bera so i bandi, at henda orðabókin ikki verður góðkend sum undirvisingartilfar i føroyskum skúli.

skrivaði eitt ótal av skaldsögum og stuttum um á einum leikandi lottum gerandismáli uttan danismur og fremmandarð og um tað kortini hendi seg, at eitt orð var av útlendskum uppruna, so megnaði hann at fáa tað at ljóða sum um tað althið hevði verið føroyskt.

Ti seinna, William Heinesen, varð mangan kastað fyrri, at hann skrivaði á donskum. Her vóru tað serliga heimfødde húðarskógva-menninir, sum gjørdur vart við seg. Ein stór orsök til, at hann valdi danskt sum skaldamál, var serliga umhvørvið, sum hann var uppvaksin i i Havn, har talaða málið hvørki var føroyskt ella danskt, men ein blandingur av báðum. Ásannandi at hann ikki var harri yvir føroyska málinum eins og javnaldrarnir av bygd, valdi hann at geva sín skaldskap út á donskum, – hetta fyrri ikki at vera við til at ryggbróta føroyska málið, sum var i stórar menning hansara virknu tíð sum listamaður.

Troianskt rossaslag

Eftir minari meting hava Fróðskaparfelagið og teir visindamenn, ið eittast skulu vera, við hesi orðabókarútgávu skapt eitt nýtt troianskt ross, sum innan fyrri málvisindaligu eingjargarðarnar hond i hond við útlendsku imperialismuni og trongskygdum heimligum strembarum skulu niðurbóta alt, sum higartil er vunnið innan málrøktina og samstundis reka spott á bróðurpartin av teim skrivandi fólkunum, sum virkað hava her á landi seinastu stórhundrað árin.

Eg fari líka so lítið sum nakar annar at mæla til bókabrenning, men eg fari at heita á tey, sum hava ábyrgdina av okkara skúlaverki, um at bera so i bandi, at henda orðabókin ikki verður góðkend sum undirvisingartilfar i føroyskum skúli.

Nólsoy 10/1 1995
Mass Jensen